

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Niemi-Pynttäri, Risto

Title: Eläinelegiasta

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Niemi-Pynttäri, R. (2016). Eläinelegiasta. Maailmankirjat : käännöskirjallisuuden verkkolehti, 24.2.2016. <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=2208>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Julkaisun tiedot APA-viitemuodossa:

Niemi-Pynttäre, R. (2016). Eläinelegiasta. Maailmankirjat : käänöskirjallisuuden verkkolehti, 24.2.2016. Retrieved from <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=2208>

Rainer Maria Rilke: Duinon elegioita

Eläinelegiasta RISTO NIEMI-PYNTTÄRI (24.2.2016)

Enkeleillä on voima ja valta Rilken klassisen runoelman alussa, nykyään kiinnostavampia ovat kuitenkin eläimet, joille tulee enemmän valtaa lopussa. Eläinten uskomaton valppaus kertoo Rilkeille, että ne ovat enemmän olemassa kuin me.

Kaikin silmin katsoo luotu
avoimeen. Meillä vain on silmät
kuin nurinpäin, ansoina
pohjattoman sisimpämme tiellä.

Rilken eläinelegiaksi kutsuttua 8 -runon ensi säkeet puhuvat avoimesta (Das Offene), jonka eläimet näkevät, mutta joka on ihmiselle liian raakaa, ja josta hän kääntyy sivilisaation suojaan. Rilke –käänöksen jälkisanoina on eläinelegioihin hyvin johdettava sitaatti Wolfgang Jankelta:

”Kaikki silmät” tarkoittaa luomakunnan kaikkien näköelinten moninaisia muotoja hyönteisten verkkosilmistä lehmän suuren silmän lempeään, syvään katseeseen, lasten silmistä rakastavien hämmästyneeseen ilmeeseen ja kuolevan pohjattomaan tuijotukseen.”

Kokonaisuudessaan Rilken elegoiden lukemista auttaa, kun voi hahmottaa kunkin runon aiheen. Ensimmäiseksi on enkelielegia, jossa nuo absoluuttisen olemassaolon hahmot ilmaantuvat kammottavina ja vaativina näyttämään kuinka heiveröisesti ihminen ammentaa olemassaoloaan.

Toinen – rakkauselegia – kysyy onko ihmiselle voimakasta vain rakastuneisuus ja ensimmäinen kerta, heikompi kuin muut kerrat aktissa kun ”hiillokselta toiselle etenemme, yhä heikommin puhaltuen”. Teema on siis nietzscheläinen halu olla voimakkaasti olemassa, ja tuon voiman hiipuminen.

Arja Meskin käännös on saanut jo paljon kiitosta, se helpottaa hieman tämän filosofisen ja abstraktia kieltä käyttävän runoelman ymmärtämistä. Aila Meriluodon edellinen suomennos piti yllä jylhää, pitkää säettä ja polveilevaa virkettä, ja koettiin vaikeaksi. Meskin käännös onnistuu minusta loistavasti kokoelman alkupuolella, lopussa on pieniä hyytymisen merkkejä. Esimerkiksi tuo yllä siteerattu eläinelegian ensimmäisen virkkeen loppu on kummallinen :

”als Fallen, rings um ihren freien Ausgang/
ansoina pohjattoman sisimpämme tiellä.”

Käännös viittaa ihmisen sisimpään kohdassa, jossa ylistetään pikemminkin ulos ja avoimeen pääsemistä.

Nykyaikaisen Rilke luennan kannalta hänen sisäisyysmystiikkansa on ehkä sitä vanhentuneinta kerrostumaa, joka nousee uusien näkökulmien tielle. Meskin käännöstulkinta ei ole väärä, mutta Rilke itse tuntuu säästävän tämän mystisen käänteän vasta runoelman loppuun. Vasta lopussa Rilke esittää, että ihmisen katse sisimpään voitaisiin rinnastaa eläimen katseeseen ulos.

Rilken kokonaisuudessa kymmenen elegian sarjassa ’avoin’ (Das Offene) on keskeinen sana, eläimillä se on ulkoinen luonto, enkeleillä taivas. Molemmat ovat tässä maailmassa, ja todellisuutemme läpi yltäviä kerroksia.

Enkeleille tämä ’avoin’ on pyhä, kauhistuttava ja järkyttävän kaunis, tila jota ihminen ei kestä. Tämä ilmaistaan jo ensimmäisessä elegiassa:

...Eihän kaunis ole muuta
kuin kauhean alku. Sen vaivoin kestäimme,
sitä hartaasti ihailemme, koska se tyyneydessään
ei alennu tuhoamaan meitä...

’Avoin’ on elegioissa ehkä abstraktein alue mitä kuvitella saattaa. Kyse on hypoteettisesta ja kehittelmästä, joka tietysti on kiinnostanut filosofeja. Mitä on tämä avonainen, jossa kaikki on yhtä aikaa eikä mikään rajaudu toisesta erilleen?

Yksinkertaisesti kyse on tilasta, jota ei ajatella objektien avulla. ’Avoin’ viittaa johonkin, mikä ei eristäydy omaksi itseksensä kuten objektit. Se tarkoittaa kokonaisuuden avonaista tilaa, jossa ei ole kohteita eikä rajoja: ilman objekteja kaikki voi yltää rajattomasti kaikkeen.

Posthumanismin kannalta ’avoin’ on Rilken eläinelegiassa kaiken inhimillisesti havaitun objektiivisen vastakohta. Mutta se, mikä on objektina mahdotonta esittää, on mahdollista kielen avulla. Eläinelegiassa voidaan kuvitella sitä, mitä eläimet äärimmäisen herkkien aistiensa avulla havaitsevat, tai voidaan kuvitella tila loputtomasti kukkiin puhkeava tila, tila vailla objekteja.

Meillä ei koskaan, ei yhtenäkkään päivänä,
ole edessämme puhdasta tilaa kukkien
loputtomiin puhjeta. Se on aina maailma,
ei koskaan Ei-missään vailla Eitä: ei puhdas,
valvoton tila jota hengittää.

Jos kuuntelisimme Rilkeä nykyään, huomaisimme, että me emme tiedä mitään luonnon puoleista ekokatastrofista – tilanne on paljon epävarmempi kuin mitä voimme tietää.

Ihmisen on mahdotonta tavoittaa eläinten valppautta, ja olemista pelkästään tässä hetkessä. Rilke on tehnyt täydellisesti nykyhetkessä olemisesta ikään kuin paikan, jota hänen elegiansa kuvaavat. Enkelit ovat siellä, ja eläimet ovat siellä.

Duinin elegiat merkitsivät Rilkele käännekohtaa runoilijana, pyrkimys asettua 'avoimen' äärelle oli hänen myöhäiskautensa tavoite runoilijana. Rilke kuvaa muutosta siten, että varhaisvaiheessaan hän käsitteli luontoa aiheena ja vaikuttavina kuvina, myöhäiselle Rilkele luonto ei ole enää vain se mitä hän katsoo, vaan samalla hän kokee olevansa "luonnon edessä", tuhansien silmien katsottavana, sen äärellä ja usein myös sen esteenä.

Rilken eläinelegiassa ei inhimillisteta luontoa, päinvastoin. Rilke pyrki ilmaisemaan täyden olemisen mielikuvia ei-inhimillisen kautta, siksi ihmisen ja luonnon arvojärjestys on käännetty ympäri: inhimillinen on rajattua ja vähäpätöistä verrattaessa kauhistuttavaan mutta kauniiseen ei-inhimilliseen. Duinin kahdeksannessa elegiassa puhutaan siitä, kuinka eläinten oleminen on absoluuttista:

Sen mikä ulkopuolellamme on vain eläimen
kasvoista tiedämme: jo varhain lapsen
pyörrämme pakosta havitsemaan
taaksepäin, ei sitä avointa, syvää,
mikä eläimen kasvoista henkii vapaana kuolemasta.

Modernina aikana eläintä pidetään joko subjektina tai objektina: eläimen inhimillistäminen subjektiksi (lemmikiksi) tai eläimen tulkitseminen objektiksi vailla salaisuutta (riista). Rilken tulkitsemana eläimen oleminen asettuu koko tuon jaon ulkopuolelle. Eläimeen kätkeytyy kokonaisvaltaisen, ruumiillisen, nykyhetkessä olemisen salaisuus.

Me yksin näemme kuoleman; vapaalla eläimellä
tuho on aina takana,
edessä Jumala, ja kulkiessaan se liikkuu
ikuisuudessa kuin kaivo.

Rilke käyttää tässä kristillistä mielikuvaa uudella tavalla: eläin on jo siirtynyt ajasta ikuisuuteen, mutta tarkkaan ottaen ikuisuus ei viittaa ajattomuuteen, pikemminkin jatkuvaan nykyisyyteen. Eläin kulkee ilman menneisyyttä ja tulevaisuutta, ikuisessa nyt-tilassa. Eläin on vapaa kuolemasta, mutta se ei tarkoita sitä etteikö se kärsisi ja kuolisi, mutta kuolemaa ei sille ole etukäteen olemassa.

Luotua kohti kääntyneinä näemme siinä
vain vapauden heijastuman,
itsemme pimentämän. Tai kun eläin,
mykkä eläin tyynesti lävitsemme katsahtaa
kohtalomme on: olla vastapäätä

Ihminen ja eläin katselevat toisiaan erilaisista olemisen tiloista käsin, inhimillisen rajalla ihminen voi kuitenkin aavistaa eläimen olemisen tavan. Rilken poettisessa todellisuudessa lapsi kasvatetaan tästä pois ja käännytetään inhimilliseen.

Vaikka Rilke ei ajattele eläintä lajina eikä luonnontieteellisesti tunnettuna oliona, silti eläimellä ei ole tietoisuutta:

Jos kaltaistamme tietoisuutta olisi
varmassa eläimessä joka vastasuuntaan
käy meitä kohti – se mukaansa tempaisi meidät
vaellukseen.

Epäaito ja puolinen olemassaolo, jos olisi kohta jossa eläin voisi paljastaa itsensä ihmiselle. Tietoisuus on ainoa tie ihmiseen, ja hänen puhuttelemiseen. Mutta eläin katselee jotain muuta ihmisessä, eivätkä olemisen tasot kohtaa.

Ja silti myös valppaan lämmintä eläintä
painaa suuren raskasmielisyyden taakka ja suru.

Näkökulma eläimen olemiseen muuttuu elegian loppuvaiheessa, vastakohtaisuuteen tulee särö. Eläin ei aina olekaan niin täydellisesti hetkessä läsnä, sekin on maailmaan langennut, sitäkin painaa ”raskasmielisyyden taakka”.

Eläimelle ja ihmiselle yhteistä on halu olla olemassa, huoli siitä. Linnulla on, elegian maailmassa, samankaltainen riski ja epävarmuuden kokemus kuin ihmisellä. Tämä olemassaolon huoli on ihmiselle jotain, josta käsin hän voi tunnistaa eläintä itsessään. Linnun on lähdettävä pesästään lentoon, uuteen ja vieraaseen tilaan. Lintu osaa siirtyä toiseen maailmaan.

miten tyrmistyy kohdusta syntyvä,
jonka on noustava lentoon. Miten itseään
säikähtää, leikkaa ilmaa kuin kuppiin
piirtyvä särö.

Ihmisen tavoin lintu on Rilkeksi eksistentiaalinen olento, se on heitetty maailmaan. Tämä linnun olemisen kaksinaisuus tekee siitä oppaan ihmiselle, ja siihen eläinelegia päättyy.

Rilken kahdeksas elegia on ajankohtainen, posthumanistinen runo. Kun humanistinen traditio pyrki inhimillisyyden nimissä alistamaan luonnon, niin Rilke haki nietscheläisen tradition mukaan sitä, mitä eläin voi opettaa ihmiselle. Eläin ei elegioissa ole fiktiivinen eikä faabelimainen hahmo, vaan Rilke hahmotti sen inhimilliseen nähden rajahahmoksi.

Rainer Maria Rilke *Duinin Elegioita, (1911)* suom Arja Meski, ntamo 2015

Risto Niemi-Pynttari työskentelee Jyväskylän yliopistossa kirjoittamisen ja kirjallisuuden lehtorina.